

Zagospodarowanie kopaliny towarzyszącej na przykładzie eksploatacji złoża piasku podsadzkiego „Pustynia Błędowska – blok IV”

The issue of using accompanying mineral on the basis of “Pustynia Błędowska – blok IV” deposit exploitation

Dr inż. Sławomir Bednarczyk*)

Treść: W artykule przedstawiono zagadnienia związane z procedurą prawną i dokumentacyjną projektowania eksploatacji i wydobycia dolomitu triasowego jako kopaliny towarzyszącej w złożu piasku podsadzkiego „Pustynia Błędowska – blok IV”. Działalność gospodarczą w tym zakresie prowadzi zakład górniczy Kopalnia Piasku „Szczakowa” w Jaworznie, wchodzący w skład grupy kapitałowej DB Schenker Rail Polska S.A. z siedzibą w Zabrze. Praca stanowi podsumowanie dotychczasowej działalności i doświadczeń przedsiębiorcy oraz kierownictwa zakładu górniczego w zakresie procedur prawnych związanych z uzyskaniem wymaganych zezwoleń i decyzji administracyjnych, które umożliwiają podjęcie wydobycia kopaliny towarzyszącej w trakcie wieloletniego już prowadzenia eksploatacji kopaliny głównej. Zwrócono tutaj szczególną uwagę na wzajemne powiązanie poszczególnych etapów proceduralnych oraz ich wpływ na całokształt projektowanego przedsięwzięcia.

Abstract: This paper shows an overview of the legal procedure connected with specification and planning of exploration of trias dolomite as the accompanying mineral resources of filling sand deposit “Pustynia Błędowska – block IV”. In this scope, the economic activity is conducted by mining business in “Szczakowa” mine in Jaworzno, which belongs to the capital group of DB Schenker Rail Polska Co. The paper presents the state of mining activity and the experience of the entrepreneur and management of a mining plant in respect of legal procedures for acquiring the mining permissions and licences enabling sand exploitation. Special attention was paid to the interrelation between particular procedural stages and their influence on the whole project.

Słowa kluczowe:

górnictwo odkrywkowe, prawo geologiczne i górnicze, złoża kopalin, kopalina towarzysząca

Key words:

open pit mining, mining and geological law, deposit of filling sand, accompanying mineral

1. Wprowadzenie

Artykuł stanowi próbę opisu procesu poprzedzającego eksploatację dolomitu triasowego w Polu „Bolesław”, udokumentowanego jako kopalina towarzysząca w złożu piasku podsadzkiego „Pustynia Błędowska – blok IV”, położonego na terenie gmin Bolesław, Klucze, Olkusz, w powiecie olkuskim, w województwie małopolskim. Wydobycie dolomitu oraz kopaliny głównej, jaką jest piasek podsadzki, prowadzi zakład górniczy – Kopalnia Piasku „Szczakowa” w Jaworznie.

Siedziba zakładu górniczego położona jest w odległości około 3 km w kierunku północno-wschodnim od dzielnicy Szczakowa miasta Jaworzno. Zakład górniczy Kopalnia Piasku „Szczakowa”, wchodzący w skład grupy kapitałowej DB Schenker Rail Polska S.A. z siedzibą w Zabrze, jest byłym przedsiębiorstwem państwowym, od 1994 roku Spółką Akcyjną, uczestniczącą w Programie Powszechnej Prywatyzacji i należąca, poprzez Narodowe Fundusze Inwestycyjne do XV NFI „Hetman”. W 2003 r. zaszły zmiany w strukturze właścicielskiej Kopalni poprzez zakup wiodącego pakietu akcji przez grupę kapitałową PCC AG z siedzibą

w Niemczech. Od tego czasu Kopalnia Piasku „Szczakowa” zmieniła nazwę na PCC RAIL S.A. z siedzibą w Jaworznie. W 2009 r. niemiecki koncern Deutsche Bahn (DB) nabył pion spółek logistycznych należących do grupy PCC w Polsce, w skład której wszedł również zakład górniczy Kopalnia Piasku „Szczakowa”. Wraz z dokonaniem wpisu do polskiego rejestru handlowego spółka PCC RAIL S.A. zmieniła nazwę na DB Schenker Rail Polska S.A. [4]

Począwszy od 1954 r. Kopalnia Piasku „Szczakowa” w Jaworznie prowadzi do dnia dzisiejszego wydobycie piasków w obrębie kilku złóż położonych pomiędzy Jaworzniem (od strony zachodniej i południowej), Sławkowem (od północy), Bukownem (od wschodu) oraz Trzebiną (od strony południowo-wschodniej). Obecna działalność zakładu górniczego prowadzona jest na podstawie koncesji nr 60/93 z dnia 5.05.1993 r. na wydobywanie piasków podsadzkiowych, kwarcowego piasku formierskiego oraz piasków do celów budowlanych (z późniejszymi zmianami dotyczącymi zmiany granic obszaru i terenu górniczego oraz nazwy złoża i przedsiębiorcy), udzielonej przez Ministra Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (zmienionej przez Ministra Środowiska, Wojewodę Małopolskiego i Marszałka Województwa Małopolskiego). Termin ważności koncesji upływa 31.12.2018 r. [10].

*) AGH w Krakowie

Koncesja ta została zaktualizowana decyzją marszałka Województwa Małopolskiego z dnia 03.06.2011 r. w zakresie włączenia możliwości eksploatacji dolomitu jako kopaliny towarzyszącej złożu piasku podsadzkowego „Pustynia Błędowska – blok IV”.

Wydobycie kopaliny, zgodnie z warunkami koncesji, odbywa się w systemie grawitacyjnego odwodnienia. Zakład górniczy prowadzi obecnie eksploatację z trzech złóż piasków podsadzkowych i jednego złoża kwarcowych piasków

formierskich, wchodzących w skład następujących obszarów górniczych (tabl. 1):

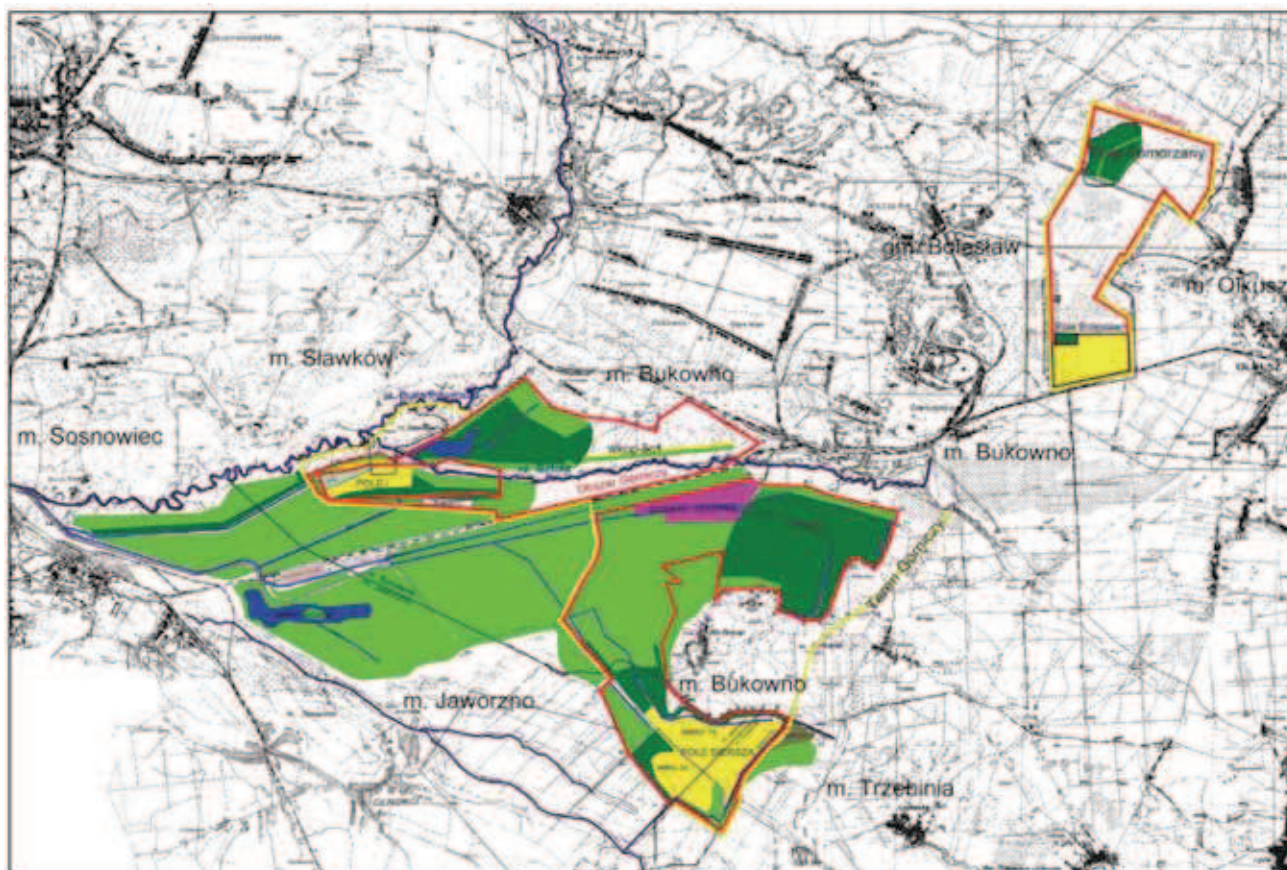
Na zamieszczonej poniżej mapie schematycznej (rys. 1) zaznaczone zostały tereny:

- pól eksploatacyjnych (kolor żółty),
- powierzchni zrehabilitowanych (kolory zielone),
- zbiorników i cieków powierzchniowych (kolor niebieski + fioletowy),
- granice obszarów i terenów górniczych K.P. „Szczakowa”.

Tablica 1. Zestawienie złóż/pól eksploatacyjnych, w obrębie których Kopalnia Piasku „Szczakowa” prowadzi eksploatację (opracowanie własne)

Table 1. Summary of deposits/exploitation fields where the „Szczakowa” mine runs the exploitation (own elaboration)

Lp.	Złoże	Kopalina	Obszar górniczy	Teren górniczy	Pole eksploatacyjne/skarpa
1.	„Szczakowa”	piasek kwarcowy formierski	„Szczakowa IV”	„Szczakowa”	Pole I 3d
2.	„Szczakowa - Pole I”	piasek podsadzkowy i budowlany	„Szczakowa II”		Pole I 3c1
3.	„Siersza - Misiury”	piasek podsadzkowy i budowlany	„Szczakowa III”		Pole Siersza 1s, 2s
4.	„Pustynia Błędowska - blok IV”	piasek podsadzkowy i budowlany, dolomit	„Szczakowa VI”		Pole Bolesław p, d

Rys. 1. Rozmieszczenie pól eksploatacyjnych Kopalni Piasku „Szczakowa” na tle obszarów górniczych (opracowanie własne)
Fig. 1. Location of exploitation fields of “Szczakowa” mine against the background of mining area (own elaboration)

2. Kopalina towarzysząca – co to znaczy?

Problematyka zagospodarowania złóż kopaliny towarzyszących współwystępujących w złożach kopaliny głównej jest zagadnieniem, które można rozpatrywać pod różnym kątem – zarówno w kategoriach prawnych, geologiczno-górnictwowych, jak i technologicznych.

Definicje prawne, naukowe i techniczne dotyczące pojęcia kopaliny towarzyszącej nie są w naszym kraju jednoznacznie unormowane. Na uwagę zasługuje chociażby fakt, iż w podstawowym akcie prawnym w zakresie górnictwa i geologii, czyli w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. z 2011 r. Nr 163, poz. 981 ze zm.) [15], nie odnajdziemy definicji tej kategorii kopaliny pomimo, że zarówno wspomniana ustawa, jak i akty wykonawcze do niej (rozporządzenia) wielokrotnie nawiązują m.in. do dokumentowania kopaliny towarzyszących, prowadzenia wobec nich racjonalnej gospodarki złożem, czy też sposobu i formy opisu wykorzystania ich oraz konieczności uwzględniania występowania kopaliny towarzyszącej w złożu kopaliny głównej, jeśli została w prawidłowy sposób rozpoznana i udokumentowana.

Inaczej sprawa wygląda w publicystyce naukowo-technicznej, czy też prawnej, gdzie wielokrotnie termin ten jest przedmiotem różnych rozważań i analiz, lecz brakuje w tym temacie jednoznaczności, co niejednokrotnie bywa przyczyną rozbieżności pojęciowych, skutkujących nierozumieniem istoty zagadnienia.

W środowisku geologów, zajmujących się dokumentowaniem zasobów złóż kopaliny towarzyszącej, na podstawie przeprowadzonych prac i robót geologicznych, nie następuje najczęściej zbyt wielu problemów, zwłaszcza jeśli chodzi o złoża kopaliny stałych. Problemy mogą pojawić się dopiero wtedy, gdy przedsiębiorca (inwestor) podejmuje działania mające na celu uzyskanie decyzji koncesyjnej na wydobywanie kopaliny towarzyszącej. Procedura administracyjna jest niestety w tym zakresie przeważnie długotrwała i uciążliwa, głównie jeśli chodzi o postępowanie środowiskowe i administracyjne na szczeblu lokalnym (samorządowym).

W zasadzie rozstrzygnięcie kwestii dotyczącej li tylko samego nazewnictwa nie miałyby w tym wypadku praktycznego znaczenia, gdyby nie fakt, że z procesem wydobywania kopaliny towarzyszącej związana jest ściśle wysokość ponoszonej opłaty eksploatacyjnej. Zgodnie bowiem z przepisami prawa, a w szczególności z treścią art. 134 ust. 3 pkt 1 ustawy Prawo geologiczne i górnicze, stawka opłaty eksploatacyjnej wynosi 50 % w przypadku wydobywania kopaliny towarzyszącej. W związku z powyższym udokumentowanie kopaliny towarzyszącej, a następnie podjęcie jej wydobywania może, ogólnie rzecz biorąc, przynieść przedsiębiorcy z tego tytułu spore oszczędności.

3. Geologia i górnictwo a stan prawny

W ciągu dwudziestu kilku lat prowadzenia wydobywania piasku podsadzkiowego ze złoża „Pustynia Błędowska – blok IV” nie stwierdzono występowania w polach eksploatacyjnych takich ilości domieszek innego surowca mineralnego, aby można było go zakwalifikować do kopaliny towarzyszącej. W tym miejscu należałoby powołać się na określone kryteria i uwarunkowania zasobowe, złożowe, górnicze, czy też ekonomiczne, które sprawiają, że rozpoznany surowiec spełnia wszystkie te warunki bądź też niektóre z nich. Oczywiście nie istnieje w tym zakresie żadna kategoryzacja, która sprawia, że przedsiębiorca uzna w określonych okolicznościach

konieczność, czy też możliwość udokumentowania nowej kopaliny w eksploatowanym już złożu. To samo dotyczy złóż, które zostały dopiero co udokumentowane pod kątem jednej, głównej kopaliny i nie stały się jeszcze przedmiotem wydobywania. W związku z tym od razu nasuwa się podstawowa konkluzja, że udokumentowanie kopaliny towarzyszącej i jej eksploatacja jest przejawem tak naprawdę dobrej woli przedsiębiorcy górniczego, bowiem jeśli uzna on, że z tego tytułu uzyska określone profity, to taka decyzja będzie miała przede wszystkim charakter ekonomiczny. Równie dobrze może bowiem potraktować ten surowiec mineralny jako odpad wydobywczy, bądź też jako skałę płonną i wykorzystać ją w późniejszym okresie, np. do rekultywacji terenu poeksploatacyjnego.

Zdarzają się jednak takie przypadki, które sprawiają, że w określonych uwarunkowaniach gospodarczych, czy też środowiskowych rozpoznanie geologiczne i udokumentowanie kopaliny towarzyszącej nie podlega wątpliwości, a co za tym idzie jej eksploatacja, po przeprowadzeniu podstawowych analiz ekonomicznych, przyniesie wymierne dochody, a przede wszystkim będzie możliwa do zrealizowania w istniejącym otoczeniu prawnym i administracyjnym.

Taka właśnie sytuacja miała miejsce kilka lat temu po rozpoczęciu na początku ubiegłej dekady eksploatacji piasku podsadzkiowego w kolejnym polu wydobywczym złoża „Pustynia Błędowska – blok IV” – w Polu „Bolesław”.

Wydobycie piasków podsadzkiowych na skalę przemysłową z tego złoża prowadzone było w latach 80. XX w. na własne potrzeby przez Zakłady Górniczo-Hutnicze „Bolesław” w Bukowni (ZGH „Bolesław”), przede wszystkim w celu podszadzenia podziemnych wyrobisk poeksploatacyjnych kopalń rud cynku i ołowiu, które wchodziły w skład tego przedsiębiorstwa [4]. Następnie, z początkiem lat 90. wydobywanie piasków podsadzkiowych dla ZGH „Bolesław” rozpoczęła Kopalnia Piasku „Szczakowa” zs. w Jaworznie, funkcjonująca wtedy już jako samodzielne przedsiębiorstwo państwowe, po wyłonieniu się tego podmiotu z Przedsiębiorstwa Materiałów Podsadzkiowych Przemysłu Węglowego w Katowicach, które grupowało wcześniej wszystkie cztery działające w rejonie Górnego Śląska kopalnie odkrywkowe wydobywające piaski podsadzkiowe, głównie dla przemysłu węglowego.

Pomijając inne zadania, które realizowało to Przedsiębiorstwo oraz wyłonione z niego w późniejszym okresie poszczególne podmioty gospodarcze (m.in. Kopalnia Piasku „Maczki-Bór” w Sosnowcu, „Kuznica Warężyńska” w Dąbrowie Górniczej oraz „Kotłarnia” w Kotłarni), należy wspomnieć, że oprócz działalności górniczej równorzędną rolę gospodarczą odgrywały usługi kolejowe, w tym przewozy materiałów podsadzkiowych oraz odpadów pogórnictwowych, które realizowane były na bazie własnego taboru kolejowego oraz linii kolejowych, obejmujących swym zasięgiem niemal cały Górnośląski Okręg Przemysłowy [4].

W zasadzie wszystkie eksploatowane wtedy złoża piasków podsadzkiowych na Górnym Śląsku funkcjonowały w oparciu o wspomniane już dostawy materiałów podsadzkiowych taborami kolejowymi, za wyjątkiem złoża „Pustynia Błędowska – blok IV”, które położone jest w pobliżu podziemnych kopalń rud cynku i ołowiu ZGH „Bolesław” i z którego od samego początku prowadzenia eksploatacji dostawy piasku do tych kopalń realizowane były transportem samochodowym do zmywnic podsadzkiowych, zlokalizowanych w pobliżu piaskowych pól wydobywczych.

W początkowym okresie, tj. od 1991 r., eksploatacja prowadzona była przez Kopalnię Piasku „Szczakowa” w Polu „Pomorzany”, położonym w pobliżu Kopalni „Pomorzany” ZGH „Bolesław”. Poza tym polem funkcjonowało jeszcze Pole „Bukowno”, z którego do 1998 r. wydobywano piasek

przeznaczony do celów budowlanych. Zasoby przemysłowe w Polu „Pomorzany” wyczerpały się w 2003 r., a obydwa wymienione pola zostały zrekultywowane, zgodnie z harmonogramem oraz decyzjami administracyjnymi, w kierunku leśnym (obszar złoża w całości pokrywają lasy pozostające w zarządzie PGL Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Olkusz).

W związku z powyższym, celem zapewnienia stałych dostaw materiału podsadzkowego do kopalń rud cynku i ołowiu, w części południowej złoża wyodrębniono kolejny fragment o nazwie Pole „Bolesław”, gdzie w 2004 roku rozpoczęto prowadzenie robót górniczych, trwających do dzisiaj [6].

W początkowej fazie w 2004 roku wykonano wkop udostępniający od strony wschodniej, a front robót wydobywczych przesunął się sukcesywnie w kierunku zachodnim i południowym. W roku następnym, już w obrębie I warstwy eksploatacyjnej, stwierdzono robotami górniczymi występowanie sporych domieszek zwartego materiału skalnego o cechach skał węglanowych. Z obserwacji geologicznych oraz znajomości budowy geologicznej tego terenu wywnioskowano, że może to być dolomit triasowy, gdyż czwartorzędowe złożo piasku podsadzkowego położone jest bezpośrednio na utworach triasowych dolomitów kruszczonośnych eksploatowanych metodą podziemną przez kopalnie ZGH „Bolesław” [6]. Początkowo traktowano ten materiał jako swojego rodzaju utrudnienie w prowadzonej eksploatacji piasków, gdyż surowiec skalny w tej branży wydobywczej zawsze traktowano jako materiał negatywny pod względem górnictwem i normatywnym i nie przedstawiał wówczas żadnej wartości z gospodarczego punktu widzenia. Jednak w miarę postępu robót górniczych (udostępnienie II warstwy) materiału skalnego przybywało i należało zweryfikować obraz złoża pod względem geologicznym, a tym samym podjąć odpowiednie decyzje związane z dalszym prowadzeniem wydobywania kopaliny głównej.

W drugiej połowie ubiegłej dekady znacznie wzrosło zainteresowanie przedsiębiorstw górniczych złożami surowców skalnych, co było spowodowane coraz większym poziomem inwestycji inżynierskich, związanych głównie z rozbudową i modernizacją sieci dróg publicznych oraz, począwszy od 2007 r., obiektów wielkokubaturowych (m.in. stadiony sportowe, lotniska, dworce kolejowe) realizowanych pod kątem organizacji *Euro 2012*.

W związku z powyższym ówczesny zarząd firmy PCC RAIL SA oraz kierownictwo zakładu górniczego podjęły decyzję o podjęciu prac mających na celu rozpoznanie, a następnie udokumentowanie kopaliny towarzyszącej, którą, jak przypuszczano, jest dolomit triasowy. Badania przeprowadzono metodą otworów wiertniczych. Otwory zostały wykonane w połowie 2009 r. przez Przedsiębiorstwo Usługowe GEOCARBON Sp. z o.o. z Katowic na obszarze około 15 ha, w obrębie I i II poziomu wydobywczego piasku podsadzkowego. Zgodnie z projektem prac geologicznych wiercenia należało wykonać do głębokości występowania litych skał triasowych (dolomitów) i przewiercić stwierdzone utwory węglanowe do rzędnej spągu zasobów przemysłowych ustalonej w dodatku nr 3 do projektu zagospodarowania złoża w celu rozpoznania geologicznego podłoża wyrobiska na „Polu Bolesław”.

Głębokość otworów wahała się pomiędzy 6,5 m a 20,0 m. W trakcie wiercenia przeprowadzono badania makroskopowe gruntów oraz obserwacje ucieczki płuczki. Wyniki wierceń przedstawiono na profilach otworów badawczych. Przewiercona seria złożowa w każdym otworze została sprofilowana i opróbowana pod kątem wykonania badań laboratoryjnych dla określenia jakości rumoszu węglanowego i dolomitu, głównie jako kruszywa dla budownictwa i drogownictwa.

Badania laboratoryjne dolomitu pod kątem oznaczenia jego jakości jako kruszywa wykonane zostały w Laboratorium Badania Własności Skał i Wyrobów Kamieniarskich Wydziału Górnictwa i Geoinżynierii Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. Końcowym wynikiem wykonanych prac geologicznych było „Sprawozdanie z wykonania wierceń dla rozpoznania podłoża na Polu „Bolesław” PCC RAIL w Jaworznie-Szczakowej”, sporządzone w lipcu 2009 r. przez Przedsiębiorstwo Usługowe GEOCARBON Sp. z o.o. z Katowic [5].

Dotychczasowe rozpoznanie budowy geologicznej zostało poddane weryfikacji [8], gdyż prowadzona eksploatacja oraz wykonane prace geologiczne (wiercenia) dostarczyły nowych danych, znacząco zmieniających dotychczasową wiedzę na ten temat (rys. 2).

Do głębokości wykonanych w 2009 r. wierceń występują osady czwartorzędowe reprezentowane przez plejstocenijskie grunty wodnolodowcowe oraz utwory triasu reprezentowane przez zwietrzliny skał triasu i lite skały triasu. Od powierzchni terenu występują plejstocenijskie utwory wodnolodowcowe – średnio zagęszczone piaski średnie i piaski drobne. Miąższość piasków wynosi $0,2 \div 14,0$ m. Pod piaskami zalegają zwietrzliny skał triasowych w postaci piasków z okruskami dolomitów, miejscami zaglinionych, z wkładkami gliny lub w postaci rumoszu skalnego. Głębiej występują utwory triasu – dolomity, wapienie dolomityczne, dolomity zlepieńcowate i wapienie organodetrytyczne [5].

Występowanie kopaliny towarzyszącej w profilu pionowym ma charakter nieregularny. Zasięg powierzchniowy jej występowania również jest trudny do ustalenia. Można przyjąć, że w kierunku zachodnim nieregularność budowy geologicznej złoża w Polu „Bolesław” będzie zanikać, gdyż podobnych zjawisk nie stwierdzano w trakcie eksploatacji dawnego Pola „Bukowno” (część NW obecnego Pola „Bolesław”). Prowadzona aktualnie eksploatacja piasku wykazuje występowanie warstwy gliny piaszczystej, zwietrzliny i rumoszu skalnego już na głębokości około $6 \div 10$ m, tj. w spągu pierwszej warstwy eksploatacyjnej piasku podsadzkowego. Opisane zaburzenia geologiczne, stwierdzone w czasie prowadzonej eksploatacji oraz na podstawie dokonanych odwiertów, zmieniły w sposób istotny ogólny obraz budowy geologicznej tej partii złoża.

Uwzględniając uzyskane na podstawie ww. badań wyniki analiz oraz parametry jakościowe udokumentowanej kopaliny towarzyszącej uznano, że dolomit może być stosowany w budownictwie ogólnym, drogowym oraz kolejowym.

Na podstawie obserwacji geologicznych, przeprowadzonych wierceń oraz badań laboratoryjnych sporządzony został kolejny dodatek nr 5 do dokumentacji geologicznej przedmiotowego złoża, a zasoby geologiczne zostały udokumentowane w nim w taki sposób, aby doprowadzić do racjonalnego zagospodarowania w granicach Pola „Bolesław” obu kopalni – głównej i towarzyszącej, uwzględniając przy tym warunki środowiskowe oraz możliwości techniczno-górnictwa. Dodatek ten został przyjęty bez zastrzeżeń przez Marszałka Województwa Małopolskiego w październiku 2009 r. [1].

Należy tutaj zaznaczyć, że zasoby bilansowe piasku podsadzkowego w rejonie Pola „Bolesław” zostały udokumentowane do głębokości maksymalnej ok. 65 m, natomiast zasoby bilansowe dolomitu do 40 m. Mimo to, aby nie doprowadzić do skrajnych przegłębień i powstania znacznych różnic wysokości w otoczeniu odkrywki, zdecydowano się w opracowywanym dodatku nr 4 do projektu zagospodarowania złoża „Pustynia Błędowska – blok IV” ograniczyć eksploatację do trzech warstw eksploatacyjnych, czyli do głębokości 30 m. Spowodowało to konieczność uwzględnienia dodatkowej, trzeciej warstwy eksploatacyjnej w nowym układzie techno-

Rys. 2. Lokalizacja Pola „Bolesław” [2]

Fig. 2. Location of “Bolesław” field (source: <http://maps.google.pl/>)

logicznym, bowiem obowiązujący dotychczas dodatek nr 3 do projektu zagospodarowania złoża zakładał wydobycie do głębokości 20 m od pow. terenu, czyli wyłącznie dwoma poziomami. Maksymalna wysokość skarp piasku miała wynosić ok. 10 m, natomiast w stosunku do utworów dolomitycznych ustalono, uwzględniając możliwość podziału skarp w obrębie utworów dolomitycznych na podpoziomy, że ich wysokość może się wahać w granicach 3÷7 m. W przypadku eksploatacji utworów dolomitycznych zaprojektowano prowadzenie wydobycia systemem ścianowym, stokowo-wgłębnym [9].

Ustalono także, że wydobywanie kopaliny towarzyszącej będzie ściśle skoordynowane z eksploatacją kopaliny głównej, gdyż utwory dolomityczne występują wśród złoża piasku podsadzowego, w centralnej części pola wydobywczego, stąd zachodzi konieczność utrzymania wspólnych poziomów eksploatacyjnych o odpowiadających im rzędnych.

Założone poziomy warstw eksploatacyjnych zostały ustalone w oparciu o geologiczne warunki eksploatacji i parametry techniczne posiadanego przez kopalnię sprzętu eksploatacyjnego.

Z uwagi na skomplikowany obraz budowy geologicznej w centralnej części Pola „Bolesław”, spowodowany występowaniem kopaliny towarzyszącej w postaci nieregularnego wypiętrzenia rumoszu dolomitycznego, głębiej przybierającego strukturę bardziej zwięzłą, dopuszczono prowadzenie eksploatacji tych utworów również systemem podpoziowym.

Dodatek nr 4 do pzz został jednak negatywnie zaopiniowany przez Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego w Katowicach, po otrzymaniu wniosku Marszałka Województwa Małopolskiego, w którym również i on przedstawił swoje wątpliwości co do możliwości przyjęcia bez zastrzeżeń przedłożonego dodatku do pzz [4]. Powodów takiego stanowiska obu organów było kilka, natomiast podstawowym problemem okazała się być niezgodność projektowanej eksploatacji kopaliny towarzyszącej z warunkami koncesji na wydobywanie, która obowiązywała zakład górniczy – Kopalnię Piasku „Szczakowa” w Jaworznie.

Niezgodność ta spowodowana była bowiem faktem, że w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (studium) oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (mpzp) gminy Bolesław, na terenie której planowano prowadzić wydobycie dolomitu i piasku podsadzowego brakuje zapisu mówiącego o występowaniu dolomitu jako kopaliny towarzyszącej w złożu piasku oraz umożliwiającego jego eksploatację. Dodatkowym argumentem przemawiającym za negatywnym stanowiskiem ww. organów była opinia władz gminy Bolesław, według której dopuszczalna głębokość eksploatacji w granicach Pola „Bolesław” nie może przekraczać 20 m [4].

Wówczas, czyli na przełomie lat 2009/2010, mpzp gminy dopuszczał jedynie eksploatację odkrywkową kopaliny głównej – piasku podsadzowego ze złoża „Pustynia Błędowska

– blok IV”. I tutaj pojawił się problem, który dla wielu przedsiębiorców w różnych częściach kraju eksploatujących kopaliny towarzyszące, był nieznanym lub też nie stwarzano pod tym względem utrudnień administracyjnych. Z jednej strony pojawiła się więc praktyczna strona gospodarowania złożami, z drugiej zaś oczywista dla organów samorządu terytorialnego niezgodność z aktami prawa lokalnego, którymi są m.in. „miejscowy plan” oraz „studium”.

Zgodnie z zapisami mpzp Gminy Bolesław obszar złoża (działki nr ew. 1700, 1701 i 1702) położony jest w terenie urbanistycznym oznaczonym symbolem 3.ZL.1-2. Lasy. Tereny Lasów Państwowych Nadleśnictwa Olkusz. Obowiązują tutaj ustalenia ogólne i strefowe §§ 7, 8, 16, 18 do 22, w tym ujęte w § 7 (...). *Dopuszcza się: 1) eksploatację złóż kopaliny, w przypadkach społecznie i gospodarczo uzasadnionych, przy zachowaniu warunków maksymalnej ochrony powierzchni ziemi, wód powierzchniowych i podziemnych oraz przy sukcesywnie prowadzonej rekultywacji terenów poeksploacyjnych.*

Ponadto, w sposób ogólny, opisano sposób prowadzenia wydobywania kopaliny, rekultywacji terenów poeksploacyjnych oraz warunki ochrony środowiska przyrodniczego, w nawiązaniu do innych zapisów przedmiotowego planu [7].

Dodatkowym argumentem przemawiającym za niezgodnością ww. dokumentów z planowaną eksploatacją kopaliny towarzyszącej była, zdaniem Wójta Gminy Bolesław, decyzja Ministra Środowiska z 24.09.2003 r., w której wyraził zgodę na przeznaczenie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego na cele nierolnicze i nieleśne gruntów leśnych własności Skarbu Państwa w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe o łącznej powierzchni około 86 ha, wchodzących w skład oddziałów: 234 a, b, c, 235 a, b, 236 a, b, c, d Nadleśnictwa Olkusz, obrębu leśnego Rabsztyn, projektowanych pod odkrywkową eksploatację złóż **piasku podsadzkowego** [4]. Oczywiście we wspomnianej decyzji zaznaczono, iż wyłączenie gruntów leśnych z produkcji może być dokonane na podstawie decyzji wydanej przez dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Katowicach w trybie przepisów ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. Nr 16, poz. 78 ze zm.) [4].

4. Prawo w teorii i praktyce

Wydawać by się mogło, że w przedmiotowym temacie nie ma żadnych sprzeczności, a sytuacja jest na tyle klarowna, że nie istnieje żadna przeszkoda, by przedsiębiorca mógł rozpocząć wydobywanie kopaliny towarzyszącej, oczywiście po spełnieniu dodatkowych, podstawowych wymagań proceduralnych w tym zakresie (np. dodatek do pzz i planu ruchu z.g.). Szkopuł jednak w tym, że wspomniana decyzja wydana została przez Ministra Środowiska na podstawie wniosku Wójta Gminy Bolesław z dnia 16.06.2003 r., otrzymanego przy piśmie Wojewody Małopolskiego z dnia 30.07.2003 r., uwzględniając pozytywne opinie: dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Katowicach, Wojewody Małopolskiego i Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych oraz położenie przedmiotowych gruntów leśnych w granicach obszaru górniczego „Szczakowa VI”, w tym niską klasę bonitacji siedlisk leśnych [4].

Wymogi prawne w tym zakresie są jednoznaczne i czytelne – wniosek, o którym mowa powyżej, sporządza, zgodnie z treścią art. 7 ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych, wójt (burmistrz, prezydent miasta) oraz, o czym już przepisy prawa nie wspominają, najczęściej przy współpracy merytorycznej z przedsiębiorcą górniczym, który określa zasadnicze ramy prac górniczych związane z projektowaną eksploatacją na danym terenie.

Ówczesne kierownictwo Kopalni Piasku „Szczakowa” opracowało więc w tym celu szczegółowy plan prac i zamierzenia związane z zagospodarowaniem złoża w nowym polu eksploacyjnym, który został w 2003 r. przesłany do Urzędu Gminy w Bolesławiu. Przedtem jednak, celem uzgodnienia zasadniczych szczegółów proceduralnych i projektowych, miały miejsce spotkania dyskusyjne z kierownictwem Urzędu Gminy i Nadleśnictwa Olkusz, jako że teren ten pozostawał i pozostaje nadal w zarządzie Lasów Państwowych.

Pomijając inne, równie ważne ustalenia, najważniejsze było uściślenie wielkości powierzchni, która będzie przedmiotem zagospodarowania górniczego, okresu prowadzenia wydobywania oraz termin jej zakończenia, łącznie z przeprowadzeniem prac rekultywacyjnych. Ostatecznie we wniosku przesłanym do Ministra Środowiska wraz z załącznikami znalazła się informacja, że eksploatacja dotyczyć będzie **złoża piasku podsadzkowego**, prowadzona będzie na powierzchni około 86 ha, **dwoma poziomami wydobywczymi**, a rekultywacja i przekazanie terenu Nadleśnictwu zostaną przeprowadzone do 2024 r. [4].

Ustalenia te, przed przystąpieniem do eksploatacji piasku, zostały potem zamieszczone w mpzp gminy Bolesław, o których wspomniano powyżej.

I właśnie te ustalenia, które mówiły o eksploatacji **piasku podsadzkowego** (nie wspominano wówczas o kopalinie towarzyszącej, bo nie została wtedy jeszcze ona rozpoznana i udokumentowana), oraz, że roboty górnicze prowadzone będą **dwoma poziomami wydobywczymi** spowodowały negatywne stanowisko zarówno Wójta Gminy Bolesław, Marszałka Województwa Małopolskiego, jak i Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego w Katowicach wobec przedłożonego przez zakład górniczy do przyjęcia bez zastrzeżeń dodatku nr 4 do pzz.

Celem rozwiązania tego problemu Kopalnia Piasku „Szczakowa” zwróciła się pismem w czerwcu 2010 r. do Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Katowicach z prośbą o wyjaśnienie, czy wzmiankowane powyżej powody odmowy przyjęcia dodatku do pzz nie stanowią swojego rodzaju nadinterpretacji treści decyzji Ministra Środowiska z 2003 r., przede wszystkim w odniesieniu do zaprojektowanych trzech warstw eksploacyjnych (zamiast dwóch). Aspekt eksploatacji dolomitu jako kopaliny towarzyszącej nie był w nim poruszany. Otrzymana odpowiedź była jednoznaczna – przedmiotowa decyzja Ministra Środowiska z 2003 r. mówi tylko i wyłącznie o **powierzchni przeznaczonej pod eksploatację**, natomiast nie ma w niej informacji i ograniczeń dotyczących głębokości prowadzonego wydobywania i w związku z tym nie istnieje potrzeba zmiany decyzji Ministra w tym zakresie [4].

W tym czasie, z uwagi na konieczność przyspieszenia procedury administracyjnej, trwały już uzgodnienia z władzami Gminy Bolesław dotyczące raportu oddziaływania na środowisko eksploatacji dolomitu jako kopaliny towarzyszącej, który miała sporządzić Kopalnia, aby uzyskać decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach inwestycji w przedmiocie sprawy.

Korzystając z zapisu art. 53 ust. 6 ustawy Prawo geologiczne i górnicze, wg ówczesnego stanu prawnego [14], we wrześniu 2010 r. Kopalnia wystąpiła do Urzędu Gminy Bolesław z wnioskiem o zgodę na odstąpienie od sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego w związku z planowaną eksploatacją kopaliny towarzyszącej (dolomit) w złożu piasku podsadzkowego „Pustynia Błędowska – blok IV”. Przepisy obowiązującej wówczas ustawy w tym zakresie mówiły bowiem, iż jeżeli przewidywane szkodliwe wpływy na środowisko będą nieznaczne, rada gminy może podjąć uchwałę o odstąpieniu od sporządzenia miejscowego planu

zagospodarowania przestrzennego dla terenu górniczego. Takie rozwiązanie było bardzo korzystne dla zakładu górniczego, przede wszystkim ze względów terminowych oraz finansowych.

W dniu 26.10.2010 r. Rada Gminy Bolesław podjęła Uchwałę Nr **XLIX/339/2010** w sprawie odstąpienia od obowiązku sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu górniczego zlokalizowanego w obrębie działek nr 1701 i 1700 w Bolesławiu dla planowanej eksploatacji kopaliny towarzyszącej (dolomit) w złożu piasku. **W Uchwale tej zdecydowano m.in. o odstąpieniu od obowiązku sporządzenia mpzp dla terenu górniczego zlokalizowanego w obrębie działek nr 1700 i 17001 w Bolesławiu dla planowanej eksploatacji kopaliny towarzyszącej (dolomit) w złożu piasku, w granicach określonych na załączniku graficznym do niniejszej uchwały [7].**

Następnie w styczniu 2011 r., po zakończeniu prac koncepcyjnych i opracowaniu **Raportu oddziaływania na środowisko eksploatacji dolomitu jako kopaliny towarzyszącej złożu piasku w Gminie Bolesław, woj. małopolskie** [2], Kopalnia zwróciła się do Urzędu Gminy Bolesław z wnioskiem o wszczęcie postępowania administracyjnego w celu wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach przedsięwzięcia pn. **Eksploatacja dolomitu jako kopaliny towarzyszącej w złożu piasku podsadzkowego „Pustynia Błędowska – blok IV” w gminie Bolesław, woj. małopolskie** [4] (rys. 3).

W toku postępowania stwierdzono, że wnioskowana inwestycja jest przedsięwzięciem zaliczonym do przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko, które wymaga sporządzenia raportu o oddziaływaniu na środowisko, zgodnie z § 2. ust. 1 pkt. 27 lit. a – „wydobycie kopalin ze złoża metodą odkrywkową na powierzchni obszaru górniczego nie mniejszej niż 25 ha” rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 09.11.2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz.U. nr 213 poz. 1397) [11]. Zgodnie z art. 77 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 03.10.2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. nr 199, poz. 1227 ze zm.) [13], organ prowadzący postępowanie wystąpił do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie o uzgodnienie warunków realizacji w/w przedsięwzięcia, przed wydaniem decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Krakowie w dniu 23.03.2011 r. uzgodnił pozytywnie w zakresie ochrony środowiska przedmiotowe przedsięwzięcie pod warunkiem wprowadzenia do decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach warunków jego realizacji wymienionych w jego postanowieniu.

Prowadzący postępowanie w dniu 04.03.2011 r., zgodnie z art. 33 ustawy z dnia 03.10.2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, zawiadomił mieszkańców o przystąpieniu do przeprowadzenia oceny oddziaływania w/w przedsięwzięcia na środowisko. Osoby fizyczne i prawne zainteresowane przedsięwzięciem, w terminie 21 dni, mogły zapoznać się z dokumentacją sprawy, składać uwagi i wnioski. Informacja ta została umieszczona na tablicy ogłoszeń w Urzędzie Gminy Bolesław oraz na stronie internetowej Gminy Bolesław [7]. W wymienionym terminie nie zostały wniesione uwagi wnioski dot. realizacji przedmiotowego przedsięwzięcia.

Po przeanalizowaniu wniosku, w aspekcie zgodności z mpzp, Wójt Gminy Bolesław w dniu 15.04.2011 r. wydał decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację wnioskowanego przedsięwzięcia [4].

W decyzji tej ustalono m.in., iż eksploatacja dolomitu, jako kopaliny towarzyszącej, prowadzona będzie zgodnie z założeniami do przygotowywanego dodatku do projektu zagospodarowania złoża, równoległe z wydobywaniem kopaliny głównej. Warunki występowania dolomitu oraz projektowany sposób jego eksploatacji zostały przedstawione w dodatku nr 5 do dokumentacji geologicznej złoża, a szczegółowo opisane w przywołanej decyzji środowiskowej oraz w dołączonym do niej załączniku tekstowym. Dolomit eksploатовany będzie sprzętem mechanicznym, bez użycia materiałów wybuchowych. Przewiduje się również możliwość urabiania i rozbijania większych bloków skalnych lub bardziej zwięzłych partii złoża młotem hydraulicznym [4].

W ramach toczącego się postępowania administracyjnego kierownictwo zakładu górniczego próbowało przekonać władze Gminy do umożliwienia stosowania materiałów wybuchowych do urabiania złoża w przypadku pojawienia się bardziej zwięzłego masywu dolomitowego. Możliwość stosowania materiałów wybuchowych byłaby oczywiście poprzedzona wykonaniem serii próbnych strzelań dla określenia podstawowych parametrów w celu uzyskania, w drodze stosownych decyzji, zezwolenia na stosowanie techniki strzałowej do urabiania złoża. Niestety, takie rozwiązanie nie zostało zaakceptowane i ostatecznie koncepcja ta nie została wprowadzona w życie, mimo przedłożenia opracowania pn. „Opinia w sprawie możliwości prowadzenia robót strzałowych przy urabianiu dolomitu występującego jako kopalina towarzysząca w złożu piasku podsadzkowego „Pustynia Błędowska – blok IV” w kat. B + C₁ + C₂” [3].

Po sporządzeniu dodatku nr 4 do pzz Kopalnia Piasku „Szczakowa” wystąpiła w kwietniu 2011 r. z wnioskiem do organu koncesyjnego, czyli w tym wypadku do Marszałka Województwa Małopolskiego, o zmianę decyzji koncesyjnej nr 60/93 z dnia 05.05.1993 r. w zakresie możliwości podjęcia eksploatacji kopaliny głównej wraz z kopalną towarzyszącą – dolomit. Do wniosku dołączono opracowany dodatek do pzz oraz w/w. decyzję środowiskową [4].

W dniu 21.04.2011 r. organ koncesyjny wydał decyzję, w której zmienił, w części, za zgodą stron postępowania, koncesję nr 60/93 na wydobywanie, co zakończyło toczące się prawie trzy lata postępowanie administracyjne w tej sprawie. Po uzyskaniu zmiany koncesji zakład górniczy sporządził dodatek do planu ruchu, który został zatwierdzony decyzją Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego w Katowicach. Decyzja ta otworzyła drogę do prowadzenia eksploatacji kopaliny towarzyszącej, zgodnie w przepisami prawa w tym zakresie [4].

5. Podsumowanie

Jak już wspomniano trzyletni okres proceduralny w końcu doprowadził do przedstawionego finału sprawy, w wyniku której zakład górniczy mógł przystąpić do wydobywania dolomitu, choć, jak się potem okazało, okres dobrej koniunktury rynkowej w tym wypadku prawie się kończył, a nakłady finansowe poniesione na zakup niezbędnego sprzętu maszynowego, szkolenie załogi w zakresie wydobywania i przeróbki surowca skalnego oraz na sporządzenie wymienionych opracowań dokumentacyjnych, nie zrekompensowały jak do tej pory niemałych wydatków i trudu kierownictwa zakładu górniczego w dochodzeniu do sukcesu inwestycyjnego.

Można by wiele pisać o niedoskonałościach polskiego prawodawstwa w zakresie ochrony środowiska, postępowania administracyjnego, czy też w aspekcie geologiczno-górnicy, jednakże najważniejszym wnioskiem, który płynie z przedstawionego w niniejszym artykule problemu,

Rys. 3. Pole „Bolesław” – eksploatacja kopaliny głównej (piasku podsadzkiego i budowlanego – poniżej zdjęcia i na dalszym planie) oraz kopaliny towarzyszącej (dolomitu – w centralnej części zdjęcia) (fot.: S. Bednarczyk)

Fig. 3. „Bolesław” field – exploitation of useful mineral (filling and building sand – photos below and in the background) and accompanying mineral (dolomite – in the center of the photo) (photo: S. Bednarczyk)

jest kwestia umiejętnego, opartego na rzetelnych argumentach merytorycznych, prowadzenia dyskusji i negocjacji z kompetentnymi organami administracji, przede wszystkim szczebla samorządowego. Bo, choć organy te nie są stroną w postępowaniu koncesyjnym, w bezpośrednim tego słowa znaczeniu, to jednak, podpierając się literą prawa z zakresu ochrony środowiska, stanowią istotny element rzutuający na całokształt sprawy.

Dlatego też, jak widać, należy, a wręcz trzeba rozważnie przemyśleć każdy krok, który wpływa na dalsze decyzje administracyjne i umieć na bieżąco, w sposób elastyczny dostosować swoje plany do realiów i rzeczywistości, w których działamy, szczególnie w dziedzinie tak trudnej pod względem środowiskowym, społecznym oraz technicznym, jaką jest górnictwo, w tym przypadku odkrywkowe. Nie zaszkodzi oczywiście również bardzo dobra znajomość prawa z różnych dziedzin, a pójście „drogą na skróty” przeważnie prowadzi do porażek lub co najmniej sporych opóźnień w realizacji założonych celów.

Literatura

1. Bednarczyk S., Jaworski M.: Dodatek nr 5 do dokumentacji geologicznej złoża piasku podsadzkiego „Pustynia Błędowska – blok IV” w kat. B+C₁+C₂. Pracownia Geologiczna GEOMA – Maciej Jaworski, Jaworzno 2009.
2. Bielec B., Pająk L., Tomaszewska B.: Raport oddziaływania na środowisko eksploatacji dolomitu jako kopaliny towarzyszącej złożu piasku w Gminie Bolesław, woj. małopolskie. SYSTEM+, Jaworzno 2011.
3. Biessikirski R., Pyra J.: Opinia w sprawie możliwości prowadzenia robót strzałowych przy urabianiu dolomitu występującego jako kopalina towarzysząca w złożu piasku podsadzkiego „Pustynia Błędowska – blok IV” w kat. B + C₁ + C₂. Fundacja „Nauka i Tradycje Górnicze”, Kraków 2010.
4. Dokumentacja mierniczo-geologiczna zakładu górniczego Kopalnia Piasku „Szczakowa” w Jaworznie. Stan na dzień 31.12.2013 r., Jaworzno 2014.
5. Dubaj-Nawrot J., Lipka M.: Sprawozdanie z wykonania wierceń dla rozpoznania podłoża na Polu „Bolesław” PCC RAIL w Jaworznie-Szczakowej. Przedsiębiorstwo Usługowe GEOCARBON, Katowice 2009.
6. Hojka M.: Dodatek nr 3 do dokumentacji geologicznej złoża piasku podsadzkiego „Pustynia Błędowska – blok IV” w kat. B+C₁+C₂. Przedsiębiorstwo Geologiczno-Ekologiczne GRAFIT, Jaworzno 2007.
7. <http://www.gminaboleslaw.pl/>.
8. Jaworski M.: Dokumentacja geologiczna złoża piasku podsadzkiego „Hutki II” w kat. C₁. Pracownia Geologiczna GEOMA – Maciej Jaworski, Jaworzno 2006.
9. Jaworski M.: Dodatek nr 4 do projektu zagospodarowania złoża piasku podsadzkiego „Pustynia Błędowska – blok IV” w kat. B+C₁+C₂. Pracownia Geologiczna GEOMA – Maciej Jaworski, Jaworzno 2009.
10. Olender M. i in.: 50 lat Kopalni Piasku „Szczakowa” w Jaworznie, Jaworzno 2004.
11. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz.U. 2010 nr 213 poz. 1397).
12. Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. Nr 16, poz. 78 ze zm.).
13. Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. 2008 nr 199 poz. 1227).
14. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. z 2005 r. Nr 228, poz. 1947 ze zm.).
15. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. z 2011 r. Nr 163, poz. 981 ze zm.).